

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

(повне найменування вищого навчального закладу)

Історичний факультет

Кафедра всесвітньої історії та методик навчання

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

В. о. завідувача кафедри всесвітньої історії
та методик навчання

Олена СКРИПНИК
«08» серпня 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВВ Українське селянство в етносоціальних і державотворчих процесах

(шифр і назва навчальної дисципліни)

Спеціальність 032 Історія та археологія

(шифр і назва спеціальності)

Освітня програма Історія та археологія

Робоча програма курсу Українське селянство в етносоціальних і державотворчих процесах для аспірантів

(назва навчальної дисципліни)

спеціальності 032 Історія та археологія

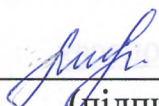
Розробники: доктор історичних наук, професор Священко Зінаїда Василівна

(вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри всесвітньої історії та методик навчання

Протокол від “08” серпня 2022 року № 1

В. о. завідувача кафедри всесвітньої історії та методик навчання

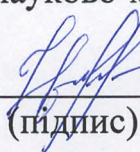

(підпис)

(Скрипник О. М.)
(прізвище та ініціали)

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні науково-методичної комісії історичного факультету

Протокол №1 від “09” серпня 2022 року

Голова науково-методичної комісії факультету/інституту

(підпис)

(Тацієнко Н. Л.)
(прізвище та ініціали)

Пролонговано:

на 20__/20__ н. р. _____ (підпис) _____ (ПІБ) «__» ____ 20__ р., протокол № __

на 20__/20__ н. р. _____ (підпис) _____ (ПІБ) «__» ____ 20__ р., протокол № __

1. Опис навчальної дисципліни «Українське селянство в етносоціальних і державотворчих процесах»

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни (обов'язкова чи вибіркова)	вибіркова	вибіркова
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	українська
Загальний обсяг у кредитах ЄКТС / годинах	4/120	4/120
Курс	II	II
Семестр	4	4
Кількість змістових модулів із розподілом:	2	2
Обсяг кредитів	4	4
Обсяг годин, у тому числі:		
Аудиторні:	32	10
Лекційні	18	6
Семінарські / Практичні	14	4
Лабораторні	-	
Самостійна робота	88	110
Індивідуальні завдання		
Форма семестрового контролю	залік	залік

2. Мета та завдання навчальної дисципліни «Українське селянство в етносоціальних і державотворчих процесах».

Метою вивчення дисципліни «Українське селянство в етносоціальних і державотворчих процесах» є опанування теоретичними знаннями та вироблення практичних навичок (компетентностей) дослідження наукових і дидактичних проблем місця й ролі українського селянства в етносоціальних і державотворчих процесах історії України.

Завдання дисципліни:

- з'ясувати здобутки сучасної історіографії історико-селянознавчої проблематики;
- оволодіти навичками дослідження в царині антропологічних, соціокультурних, ментальних та ін. пізнавальних практик;
- сформуванню в аспірантів знання про соціальне, політичне та ін. становище селянства в контексті історії України;
- освоїти проблеми розвитку аграрного сектору, самобутності ведення на різних історичних етапах с/г виробництва;
- комплексно вивчити процеси еволюції, реформування та революційних змін українського села.

3. Компетентності та програмні результати навчання.

Компетентності:

ЗК 01. Здатність розв'язувати комплексні проблеми у сфері історії та археології на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.

ЗК 05. Здатність до генерування нових складних ідей, аналізу та синтезу цілісних знань, володіння сучасною методологією.

ЗК 06. Здатність до організації та проведення оригінальних наукових досліджень.

СК 02. Здатність розробляти та реалізовувати власні науково-дослідні проекти, які дозволяють розв'язувати значущі наукові, соціальні, культурні, етичні проблеми і дають можливість переосмислювати існуюче або створювати нове знання.

СК 08. Здатність глибоко аналізувати та порівнювати різноманітні теорії, концепції, гіпотези в межах предметної сфери наукового дослідження, глибоко розуміти специфіку сучасного понятійного апарату, пропонувати адекватні висновки та пропозиції.

СК 10. Здатність застосовувати на практиці принципи комплексного дослідження в історії, археології та інших гуманітарних науках як провідного засобу для розв'язання комплексних наукових проблем в історичній сфері.

Здатність компаративного аналізу наукової літератури з селянознавчої проблематики, критичного опрацювання наукової історіографії українського селянства.

Здатність компетентного оцінювання внеску в історико-селянознавчі студії провідних істориків (гуманітаріїв), зокрема й української діаспори.

Спроможність з'ясувати чинники, які позначалися на творенні навколо наукових міфів історії українського селянства, удосконалювати механізми подолання негативних наслідків їхнього поширення в науковій літературі.

Професійно демонструвати системний підхід у вивченні основних тенденцій розвитку селянознавчих досліджень.

Здатність опанувати навички залучення, систематизації та тлумачення відповідної (історичної селянознавчої) термінології.

Уміння виявляти й науково трактувати регіональні, гендерні та ін. пізнавальні підходи дослідження українського селянства; залучати й використовувати переваги міждисциплінарних студій.

Здатність аналізувати/синтезувати основні тенденції й суперечності історичної, насамперед модерної еволюції українського селянства.

Уміння залучати усталені (модерні) та сучасні (постмодерні, пост-гуманістичні) парадигми для інтерпретації й дослідження історії українського селянства.

Здатність обґрунтовувати й аргументовано відстоювати власний погляд на новітні історико-селянознавчі дослідження, уміння компетентно вести тематичні дискусії.

Програмні результати навчання:

ПРН 01. Використовувати сучасні теоретичні та методологічні досягнення історичної науки.

ПРН 02. Виділяти невирішені проблеми та прогалини в історіографічному масиві.

ПРН 07. Продукувати нові ідеї і розв'язувати комплексні проблеми у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності.

Знати історіографію та сучасні тенденції розвитку селянознавчих студій в Україні й за кордоном.

Володіти сучасним епістемологічним інструментарієм історико-селянознавчих студій.

Творити синтез нових інтерпретаційних моделей із опорою на досягнення сучасної гуманітаристики та пост-гуманістики.

Використовувати новітні здобутки й інновації в історіографії (гуманітаристиці) для вдосконалення власних пізнавальних процедур.

Комплексно розробляти та ефективно реалізовувати наукові проекти, що уможливають фахове переосмислення напрацьованих знань, вирішення нових проблем, які постають перед сучасним історичним селянознавством.

Розуміти сутність та відмінності в трактуванні таких явищ/понять як «селянство», «традиційне селянство», «модерне (українське) село», «колгоспне село», «селянська нація» та ін.

Студіювати конкретну проблему досліджень із використанням відповідних емпіричних матеріалів.

Демонструвати навички професійного спілкування (дискусії) з використанням наукових термінів, прийнятих у фаховому середовищі.

Орієнтуватися у вузлових аспектах функціонування агропромислового комплексу України модерної епохи.

4. Програма навчальної дисципліни «Українське селянство в етносоціальних і державотворчих процесах»

Змістовий модуль I. Історія українського селянства (від прадавніх часів до початку ХХ ст.)

Тема 1. Народження й розвиток відтворювальної економіки. Селянство в добу середньовіччя.

«Неолітична революція». Перший злет землеробської економіки. Скотарство як провідний напрям економіки. Нове піднесення землеробства. Землероби й кочовики: взаємодія й протистояння.

Господарство та соціальний розвиток східних слов'ян у другій половині I тис. н. е. Особливості життєдіяльності осілого населення Русі-України в добу раннього середньовіччя. Село Київської Русі.

Тема 2. Селянство в період козацької епохи (1648 р. – ХVІІІ ст.).

Зміст, форми й особливості боротьби селян у період найвищого піднесення національної революції. Завершення селянської війни та її результати. Політика уряду Богдана Хмельницького у селянському питанні. Суспільні перетворення на теренах козацької України.

Еволюція соціальної структури селянства Лівобережної, Слобідської та Південної України. Особливості селянського господарювання на Правобережній Україні (остання чверть ХVІІ – ХVІІІ ст.). Самоврядні засади та судочинство західноукраїнських селян. Форми соціального протесту правобережного селянства.

Тема 3. Селяни Наддніпрянщини першої половини ХІХ ст.

Політика російського уряду щодо селянства. Соціально-економічне становище сільського населення України в першій половині ХІХ ст. Селянські рухи. Культура українського села.

Тема 4. Українське пореформене село.

Підготовка і здійснення селянської реформи 1861 р. Селянське землекористування у пореформений період. Соціальне життя села в Україні в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. Селянське господарювання. Столипінська аграрна реформа.

Тема 5. Західноукраїнське село ХІХ – початку ХХ ст. Світова війна 1914 – 1918 рр. і українське селянство.

Криза панщинної системи (Східна Галичина. Північна Буковина. Закарпаття). На шляху до утвердження ринкових відносин (Східна Галичина і Північна Буковина. Закарпаття). Повсякденне життя села.

Становище селян і сільського господарства в українських губерніях Російської імперії в роки Першої світової війни. Селяни на українських землях Австро-Угорської імперії.

Змістовий модуль II. Історія українського селянства новітньої доби

Тема 1. Місце та роль селянства в революційних перетвореннях на селі (1917 – початок 1920-х рр.).

Селянська проблема в політиці українських політичних сил та урядів 1917 – 1920 рр. Селянство в теорії і політиці більшовизму. Комуністичний режим проти селянства України. Західноукраїнське село в період визвольних змагань.

Тема 2. Українське село (селянство) в умовах формування комуністичного режиму.

Нова економічна політика в українському селі. Селянський повстанський рух. Голод в 1921 – 1923 рр. в південних губерніях УСРР. Відбудова сільського господарства. Земельна громада. Кооперативні і колективні об'єднання селян.

Тема 3. Українське селянство в період сталінської та гітлерівської диктатур.

Місце суцільної колективізації в програмі комуністичних перетворень. Підготовка «великого перелому». Політика «ліквідації куркульства як класу». Опір селянства суцільній колективізації. Криза колгоспного ладу. Голодомор в українському селі. Соціально-правовий статус колгоспного селянства.

Українське село напередодні радянсько-німецької війни. Перший період німецько-радянської війни (червень 1941 – липень 1942 рр.). Українське село в роки окупації. Відбудовні процеси на селі в 1943 – 1945 рр. Західноукраїнське село в період німецько-радянської війни.

Тема 4. Українське селянство (село) в повоєнний період.

Голод 1946 – 1947 рр.: причини і наслідки. Держава і колгоспи. Динаміка сільськогосподарського виробництва. Повсякденне життя селян. Селянський опір радянській західних областей.

Українське село в добу реформ М. Хрущова. Рішення вересневого (1953 р.) пленуму ЦК КПРС. Крах політики реформування сільськогосподарського виробництва. Динаміка життєвого рівня селян. Культура села. Антирелігійна політика радянської влади

Українське селянство в добу «розвинутого соціалізму». Аграрна політика компартійно-радянського керівництва. Поглиблення кризи колгоспного ладу. Розвиток соціально-культурної інфраструктури села. Повсякденне життя селян. Соціальні настрої селян.

Тема 5. Українське селянство в незалежній державі.

Демонтаж колгоспно-радгоспної системи господарювання на селі. Реконфігурація соціальної структури селянства. Економічні аспекти сільськогосподарського виробництва. Екологічні чинники аграрного виробництва. Динаміка життєвого рівня селянства. Сільська культура.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	усь ого	у тому числі				усь ого	у тому числі			
		л	п	інд	с. р.		л	п	інд	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Модуль 1										
Змістовий модуль I										
Історія українського селянства (від прадавніх часів до початку XX ст.)										
Тема 1. Народження й розвиток відтворювальної економіки. Селянство в добу середньовіччя.	12		2		10	12				12
Тема 2. Селянство в період козацької епохи (1648 р. – XVIII ст.).	12	2			10	12		2		10
Тема 3. Селяни Наддніпрянщини першої половини XIX ст.	12	2			10	12				12
Тема 4. Українське пореформене село.	12	2	2		8	12	2			10
Тема 5. Західноукраїнське село XIX – початку XX ст. Світова війна 1914 – 1918 рр. і українське селянство.	12	2	2		8	12				12

Разом за змістовим модулем 1	60	8	6		46	60	2	2		56
Змістовий модуль II. Історія українського селянства новітньої доби										
Тема 1. Місце та роль селянства в революційних перетвореннях на селі (1917 – початок 1920-х рр.).	12	2	2		8	12	2			10
Тема 2. Українське село (селянство) в умовах формування комуністичного режиму.	12	2			10	12				12
Тема 3. Українське селянство в період сталінської та гітлерівської диктатур.	12	2	2		8	12	2			10
Тема 4. Українське селянство (село) в повоєнний період.	12	2	2		8	12		2		10
Тема 5. Українське селянство в незалежній державі.	12	2	2		8	12				12
Разом за змістовим модулем 2	60	10	8		42	60	4	2		54
Усього годин	120	18	14		88	120	6	4		110

6. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Селянство в добу середньовіччя.	2	
2	Соціальне життя села в Україні в другій половині XIX – на початку XX ст.	2	2
3	Західноукраїнське село XIX – початку XX ст.	2	
4	Комуністичний режим проти селянства України.	2	2
5	Українське село в роки окупації.	2	
6	Українське село в добу реформ М. Хрущова.	2	
7	Демонтаж колгоспно-радгоспної системи господарювання на селі.	2	

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Історія українського селянства (від прадавніх часів до початку XX ст.)	46	56
2.	Історія українського селянства новітньої доби	42	54
Всього		88	110

8. Індивідуальні завдання

Підготувати **есе** про особливості трансформації українського села в умовах становлення більшовицького тоталітарного режиму

Підготувати **презентацію** на тему:

- Українське селянство в період творення козацької держави та інкорпорації Гетьманщини до складу Московської держави (Російської імперії).
- Становище та соціальні ролі селянства в добу Гетьманщини.

- Особливості модернізації українського селянства в специфічних умовах під-австрійської України, а також у період Першої світової війни.
- Розвиток українського села в період державної незалежності.

Підготувати **доповідь** на тему: «Проблема історичної пам'яті про геноцид українських селян, шляхи її вирішення».

9. Методи навчання

Лекції з використанням сучасних інформаційних технологій;

Семінарські заняття з використанням в процесі обговорення питань інтерактивних методів.

10. Методи контролю

Поточне оцінювання на семінарському занятті; оцінка за ІНДЗ; підсумковий модульний контроль; оцінка за контрольні роботи, колоквиуми.

11. Критерії оцінювання результатів навчання

Сума балів за 100-бальною шкалою	Оцінка в ECTS	Значення оцінки ECTS	Критерії оцінювання
90-100	A	Відмінно	Аспірант виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили.
82-89	B	Дуже добре	Аспірант вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно орієнтується у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна.
75-81	c	Добре	Аспірант вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати її на практиці, контролювати власну діяльність, виправляти помилки, серед яких суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок.
69-74	D	Задовільно	Відтворює значну частину теоретичного матеріалу виявляє знання і розуміння основних положень, з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких значна кількість суттєвих.
60-68	E	Достатньо	Аспірант володіє матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на початковому рівні.
35-59	FX	Незадовільно з можливістю повторного складання семестрового контролю	Аспірант володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.

1-34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням кредиту	Аспірант володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів.
------	---	---	---

12. Розподіл балів, які отримують аспіранти

Модуль 1							Модуль 2 (ІНДЗ)	Підсумковий контроль	Сума
ЗМ I			ЗМ II						
T 1	T 4	T 5	T 1	T 3	T 4	T 5	45	20	100
5	5	5	5	5	5	5			

Шкала оцінювання:

A	Відмінно	90- 100%
B	дуже добре	82 – 89%
C	Добре	75- 81%
D	Задовільно	69 – 74%
E	Задовільно (достатньо)	60 – 68%
FX	Незадовільно з можливістю повторного складання	35 - 59%
F	Незадовільно з обов'язковим повторним курсом	1 - 34%

13. Методичне забезпечення

1. Опорні конспекти лекцій;
2. інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни (ІКНМЗД);
3. нормативні документи;
4. методичні рекомендації;
5. навчально-методичні посібники;
6. підручники.

14. Рекомендована література

Основна

1. Історія українського селянства : нариси: В 2 т. / відп. ред. В. А. Смолій ; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. Т. 1. Київ : Наук. думка, 2006. 631с.
2. Історія українського селянства : нариси: В 2 т. / відп. ред. В. А. Смолій ; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. - Т. 2 Київ : Наук. думка, 2006. 652 с.
3. Завальнюк О. М., Рибак І. В. Новітня аграрна історія України. Кам'янець-Подільський, 2004. 288 с.
4. Каденюк О. С. Аграрна історія України. Кам'янець-Подільський, 2018. 308 с.
5. Каденюк О. С., Алещенко М. І., Живора С. М., Михайлик А. О. Аграрна історія України. Кам'янець-Подільський, 2008. 292 с.
6. Каденюк О. С. Аграрна реформа в Україні: науковий аспект. Київ–Кам'янець-Подільський, 1996. 60 с.
7. Калініченко В. В. Селянське господарство в період непу: Історико-економічне дослідження. Харків, 1997. 400 с.

8. Коріненко П.С. Історія українського селянства : навчально-методичний посібник. Тернопіль, 2014. 294 с.
 9. Панченко П. П. Аграрна історія України. Київ, 1996. 360 с.
 10. Панченко П. П., Шмарчук В. А. Аграрна історія України. Київ, 2000. 342 с.
 11. Сучасна аграрна політика України: проблеми становлення / За ред. академіка П. Т. Саблука, В. В. Юрчишина. К., 1996. 540 с.
 12. Українське село у 20-90 роках ХХ століття / Беренштейн Л. Ю., Кульчицький С. В., Мигрин Г. Р., Панченко П. П., Джос Ф. Х., Каденюк О. С., Коломієць С. С. та ін. Київ, 1998. 140 с.
- Додаткова література:**
13. Абразумова О. М., Корновенко С. В. Суспільно-політична активність селянства УСРР у роки непу. Черкаси, 2017. 190 с.
 14. Аграрна реформа в Україні. Законодавчі і нормативно-методичні документи (1990–1996). Київ, 1996. 280 с.
 15. Аграрні проблеми у працях українських істориків / Мигрин Г. П., Беренштейн Л. Ю., Коломієць С. С. та ін. Київ, 1994. 165 с.
 16. Балушок В. Г. Полюддя: прагматична дія і ритуал // Укр. іст. журн. 1994. № 1. С. 113–116.
 17. Бернштейн Л. Ю., Коломієць С. С. Каденюк О. С., Ісакова Н. П. та ін. Історія формування української моделі розвитку сільського господарства (з найдавніших часів до сьогодення). Київ, 2003. 244 с.
 18. Блануца А. Земельна політика Ягеллонів на Українських теренах Великого князівства Литовського (1440–1572 рр.). Київ, 2017. 423 с.
 19. Бойко Я. В. Аграрна колонізація Південної України (60 – 80-ті рр. ХІХ ст.) // Укр. іст. журн. 1989. № 10. С. 93–101.
 20. Борисевич С. О. Законодавче регулювання поземельних відносин у Правобережній Україні (1793–1886 роки). Київ: вид-во НАДУ, 2007. 424 с.
 21. Борисевич С. О. Поміщицьке землеволодіння і землекористування на Поділлі (1793–1830 рр.) // Укр. іст. журн. 1992. № 3. С. 84–91.
 22. Борисевич С. О. Реалізація чиншової реформи 1886 р. в Подільській губернії // Укр. іст. журн. 2005. № 2. С. 78–90.
 23. Ботушанський В.М. Сільське господарство Буковини (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.). Чернівці: Золоті литаври, 2000. 340 с.
 24. Веселова О. Українське село в лабетах голоду 1946 – 1947 рр. // Український селянин: праці Науково-дослідного інституту селянства. Черкаси, 2000. Вип. 1. С. 7–12.
 25. Веселова О. М. Післявоєнна трагедія: голод 1946-1947 рр. в Україні // Укр. іст. журн. 2006. № 6. С. 98–124.
 26. Верховцева І.Г. Між корпоративністю і бюрократизмом: самоврядування селян у Російській імперії (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.): монографія. Черкаси: вид. Ю.А. Чабаненко, 2018. 397 с.
 27. Витанович І. Аграрна політика українських урядів 1917 – 1920. Мюнхен – Чикаго, 1968. 232 с.
 28. Власюк І.М. Селянство Правобережної України у період проведення столипінської реформи: зміни в орієнтирах та побуті // Проблеми історії України ХІХ – початку ХХ ст.: зб. наук. пр. Київ. 2000. Вип. 1. С. 152–158.
 29. Ганжа О.І. Опір селян становленню тоталітарного режиму в УСРР. Київ, 1996. 280 с.
 30. Голиш Г.М. Ленінсько-більшовицька концепція соціалістичної модернізації села // Український селянин: праці Науково-дослідного інституту селянства. Черкаси, 2014. Вип. 14. С. 104–107.
 31. Голод 1932 – 1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів. Київ: Політвидав, 1990. 386 с.
 32. Голод в Україні 1946 – 1947: Документи і матеріали. – Київ-Нью-Йорк, 1996. 376 с.
 33. Голубев В. Ф. Сільська община (громада) ХVІ – ХVІІІ ст. в українській історіографії // Укр. іст. журн. 2009. № 5. С. 186–199.

34. Гордуновський О. М. Розвиток промислового виробництва у поміщицьких господарствах Правобережної України у першій половині XIX ст. // Укр. іст. журн. 1999. № 6. С. 64–69.
35. Гриневич Л. Хроніка колективізації та Голодомору в Україні 1927-1933. Київ: HREC PRESS, 2016. Т. II: Початок форсованої колективізації, розкуркулення та масова депортація. Війна селянства проти радянської влади (липень 1929 – вересень 1930). Кн. 1. 693 с.
36. Гурбик А. Аграрна реформа в Україні XVI ст. Київ: Ін-т історії України НАНУ, 1997. 64 с.
37. Гурбик А.О. Сільська громада в Україні XIV – XVIII ст.: еволюція основних суспільно-територіальних форм // Укр. іст. журн. 1997. Вип. 5. С. 52–66.
38. Гуржій І. В. Україна в системі всеросійського ринку 60 – 90-х років XIX ст. Київ, 1968. 192 с.
39. Гуржій І. О., Русанов Ю. А. Дворянство Лівобережної України кінця XVIII – початку XX ст.: соціально-правовий статус і місце у владних структурах Російської імперії. Київ: Інститут історії України, 2017. 172 с.
40. Довжук І. В., Борчук С. М. Аграрний сектор Наддніпрянської України в середині XIX ст. // Проблеми історії України XIX – початку XX ст.: зб. наук. пр. Київ. 2017. Вип. 26 С. 68–81.
41. Дровозюк С. І. Духовне життя українського селянства як предмет конкретно-історичного дослідження (20-ті роки XX ст.) // Укр. іст. журн. 1994. № 5. С. 61–67.
42. Земельний кодекс України [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
43. Івангородський К. В. Українське селянство в етносоціальних процесах XVI – першої половини XVII ст. (методологічний контекст проблеми) // Укр. іст. журн. 2003. № 3. С. 21–25.
44. Ігнатенко М. М. Українське село: соціально-економічні зміни (1991–2008 рр.): автореф. дис... докт. іст. наук: 07.00.01 / Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Переяслав-Хмельницький, 2010. 42 с.
45. Ковальова Н. А. Селяни, поміщики і держава: конфлікти інтересів. «Аграрна революція» в Україні 1902 – 1922 рр. Дніпропетровськ: ЛІРА, 2016. 368 с.
46. Каденюк О. С. Аграрна реформа в Україні: науковий аспект. Київ Кам'янець-Подільський, 1996. 60 с.
47. Калінкіна С. А., Корновенко С. В., Маркова С. В., Романець Н. Р. «Великий перелом» на селі. Фінал селянської революції (1929–1933 рр.). Черкаси, 2017. 300 с.
48. Ковальова Н., Корновенко С., Малиновський Б., Михайлик О., Мороз А. Аграрна політика в Україні періоду національно-демократичної революції (1917–1921 рр.). Черкаси, 2007. 280 с.
49. Колективізація і голод на Україні: 1929 – 1933. Збірник документів і матеріалів. Київ: Наукова думка, 1992. 356 с.
50. Конквест Р. Жнива скорботи. Радянська колективізація і голодомор. Київ: Либідь, 1993. 234 с.
51. Корновенко С.В., Берестовий А.І., Компанієць О.В., Пасічна Ю.Г., П'янзін С.Д., Щербаков М.Я. Селянське республікотворення періоду Української революції 1917 – 1921 рр. Черкаси: Чабаненко Ю.А., 2019. 220 с.
52. Корновенко С.В., Герасименко О.В. Селянин-бунтар. Селянська революція в Україні 1902–1917 рр. Черкаси, 2017. 204 с.
53. Корновенко С. В. Заходи білогвардійського уряду А.Денікіна з урегулювання орендних відносин в українському селі (1919 ?.) // Укр. іст. журн. 2007. № 1. С. 117–125.
54. Корновенко С.В., Земзюліна Н.І., Ковалбова Н.А., Малиновський Б.В., Масненко В.В., Морозов А.Г., Михайлюк О.В., Пасічна Ю.Г. Селянство, земля і влада в період Української революції (1917 – 1921 рр.). Черкаси, 2020. 440 с.
55. Краснікова О. М. З історії становлення і функціонування земельних банків в Україні (1861–1918 рр.) // Укр. іст. журн. 2000. № 1. С. 61–71.

56. Кузьмінський А.І. Основні аспекти реформи 1861 року // Український селянин: праці Науково-дослідного інституту селянства. Черкаси, 2001. Вип. 2. С. 11–15.
57. Кульчицький С. Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі. К.: Темпора, 2013. Кн. 1. 504 с.
58. Кульчицький С. В. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919–1928). Київ, 1968. 396 с.
59. Кульчицький С. В. Ціна «великого перелому». Київ, 1991. 123 с.
60. Лозовий В. С. Аграрна революція в Наддніпрянській Україні: ставлення селянства до влади в добу Центральної Ради (березень 1917 р. – квітень 1918 р.). Кам'янець-Подільський: ПП Мошак М. І., 2008. 480 с.
61. Лозовий В. С. Правосвідомість селянства в період Української революції 1917-1920 рр.: історичний аспект. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2011. 112 с.
62. Лях Р. Д. Розв'язання аграрного питання на Україні 1917 – 1923 рр. Київ – Донецьк: Вища школа, 1975. 116 с.
63. Лях С. Р. Наймана праця в сільському господарстві України в умовах непу. Київ, 1991. 129 с.
64. Маркіна В. А. Крестьяне правобережной Украины: конец XVII – 60-е годы XVIII ст. Киев: Киевский университет, 1971. 174 с.
65. Марочко В. І. Українська селянська кооперація. Історико-Теоретичний аспект (1861–1929 рр.). Київ, 1995. 202 с.
66. Мединська М. Сучасний стан та перспективи розвитку аграрного сектору економіки України [Електронний ресурс]. URL: http://sophus.at.ua/publ/2016_03_31_lviv/sekcija_section_4_2016_03_31/suchasnij_stan_ta_perspektivi_rozvitku_agrarnogo_sektoru_ekono.
67. Мельничук К. В. Збір податків у практиці селянського самоврядування пореформеної доби (за матеріалами Київської, Подільської і Волинської губерній) // Проблеми історії України XIX – початку XX ст.: зб. наук. пр. Київ. 2018. Вип. 28. С. 110–125.
68. Мигаль Б. К. Здійснення аграрної політики на Україні у відбудовний період (1921–1925 рр.). Харків: Вища школа, 1974. 168 с.
69. Михайловський В. Еластична спільнота: Подільська шляхта в другій половині XIV – 70-х роках XVI ст. Київ: Темпора, 2012. XXVI+450 с.
70. Михайлюк О. В. Селянство України в перші десятиліття XX ст.: соціокультурні процеси: монографія. Дніпропетровськ: Інновація, 2007. 456 с.
71. Морозов А. Г., Михайлюк Ю. М. Сільська громада середнього Подніпров'я XIV – XVI ст.: традиції і специфіка // Укр. іст. журн. 2003. № 3. С. 35–38.
72. Нечитайло В. В. Селянське господарство фермерського типу в Україні: Історія і сучасність. Кам'янець-Подільський, 2004. 436 с.
73. Нолл В. Трансформація громадянського суспільства. Усна історія української селянської культури. Київ, 1995. 543 с.
74. Орлик В. М. Державні селяни в податковій політиці Російської імперії в кінці XVIII – середині XIX ст. (на матеріалах українських губерній) // Укр. іст. журн. 2007. № 1. С. 94–104.
75. Падалка С. С. Зміни у чисельності, економічній поведінці, потребах та цінностях селян України (1990–2000-ні рр.) // Укр. іст. журн. 2013. № 4. С. 48–62.
76. Падалка С. С. Українське село в умовах соціально-економічного транзиту: трансформації чи виживання? // Укр. іст. журн. 2016. № 4. С. 108–122.
77. Падалка С. С. Українське село 1990 – 2000-х рр.: тенденції соціально-економічних змін // Укр. іст. журн. 2008. № 4. С. 169–184.
78. Панченко П. П. Развитие сельского хозяйства Украинской РСР 1959 – 1980. Київ: Наукова думка 1980. 287 с.
79. Панченко П. П. Деформації в розвитку українського села у 80-х – на початку 90-х років // Укр. іст. журн. 1991. Вип. 1. С. 18–29.

80. Перехрест О. Г. Сільське господарство України в роки Великої Вітчизняної війни (1941–1945 рр.). Київ: Інститут історії України, 2010. 150 с.
81. Перехрест О. Г. Українське село в 1941 – 1945 рр.: економічне та соціальне становище: монографія. Черкаси: Вид-во ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2011. 668 с.
82. Петраускас А. В. Бортництво сільського населення давньоруського часу на середньому Подніпров'ї // Укр. іст. журн. 2003. № 3. С. 38–42.
83. Портнова Т. В. Селянин і цивілізація: взаємодія міської та сільської культур в українській думці другої половини ХІХ століття // Київська старовина: Науковий історико-філологічний журнал. 2011. № 2. С. 47–54.
84. Присяжнюк Ю. П. Ментальність українського селянства в умовах капіталістичної трансформації суспільства (др. пол. ХІХ ст. – поч. ХХ ст.) // Укр. іст. журн. 1999. № 3. С. 23–33.
85. Присяжнюк Ю. П. Ментальність і ремесло історика. Методологічна парадигма селянствознавчих студій в Україні на зламі ХХ–ХХІ ст. Черкаси: Вертикаль. Вид. ПП Кандич С. Г., 2006. 122 с.
86. Присяжнюк Ю. П. Українське селянство Наддніпрянської України: соціоментальна історія другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Черкаси: Вертикаль. ПП Кандич С. Г., 2007. 640 с.
87. Реєнт О. П. До проблеми скасування кріпосного права в 1861 році // Укр. іст. журн. 2011. № 1. С. 34–51.
88. Реєнт О. П., Сердюк О. В. Сільське господарство України і світовий продовольчий ринок (1861–1914 рр.). Київ: Інститут історії України НАН України, 2011. 365 с.
89. Рибак І. В. Російська імперія: поліетнічність, територіальне розташування, занепад та розпад: навч. посіб. Кам'янець-Подільський, 2017.
90. Рибак І. В. Селянська взаємодопомога в Україні 1921–1923 рр. Київ: Рідний край, 1995. 95 с.
91. Рибак І. В. Соціально-побутова інфраструктура українського села (1921–1991 рр.). Кам'янець-Подільський: Абетка, 2000. 304 с.
92. Рибалка І. К. Аграрні перетворення на Україні в період громадянської війни (1919 р.). Харків: Вид-во Харк. ун-ту, 1967. 191 с.
93. Романюк І. Українське село у 50-ті – першій половині 60-х років ХХ ст. Вінниця, 2005. 256 с.
94. Романюк Н. Й. Роль підприємництва в розвитку аграрного сектору економіки Правобережної України (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.) // Укр. іст. журн. 2013. № 3. С. 113–127.
95. Рудакова Ю. К. Основні аспекти земельної політики уряду Павла І на території Правобережної України // Укр. іст. журн. 2005. № 3. С. 101–110.
96. Село Київської Русі (за матеріалами південноруських земель). Київ: Шлях, 2003. 232 с.
97. Селянство Черкащина в добу Української революції 1017 – 1921 рр.: збірник документів і матеріалів. Черкаси, 2017. 180 с.
98. Сеньків М. Західноукраїнське село: насильницька колективізація 40-і – поч. 50-х рр. ХХ ст. Львів, 2002. 292 с. 100.
99. Сільське господарство України [Електронний ресурс]. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Сільське_господарство_України.
100. Смолій В., Степанков В. Українська національна революція ХVІІ ст. (1648–1676 рр.). Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. 447 с. 102.
101. Смолій В. А., Степанков В. С. Богдан Хмельницький. Київ: Арій, 2013. 656 с.
102. Советская деревня глазами ВЧК – ОГПУ, НКВД 1918-1839 гг. Документы и материалы. Москва: Росспэн, 2000. Т. 1. 864 с.
103. Сургай Г. І. Сільське господарство України: уроки минулого і сучасний аграрний курс. Київ, 1996. 184 с.
104. Українське село: проблеми і перспективи / За ред. Л. А. Шепотько. Київ: Урожай, 1991. 235 с.

105. Федоренко Я.А. Українське село на рубежі тисячоліть (1990–2014 рр.): монографія, Черкаси: видавець Третяков О.М., 2015. 318 с.
106. Філінюк А. Г. Правобережна Україна наприкінці XVIII – на початку XIX с.: тенденції розвитку і соціальні трансформації: монографія. Кам'янець-Подільський, 2010. 728 с.
107. Хмель І. В. Аграрные преобразования на Украине. 1917–1920 гг. Киев: Наук. думка, 1990. 240 с.
108. Хміль І. В. Аграрна революція в Україні: березень 1917 р. – квітень 1918 р. Київ: Інститут історії України, 2000. 90 с.
109. Хорошун Б. Від голоду до голоду. Комуно-радянська продовольча політика в Україні в 20–30 ті рр. Київ, 1998. 192 с.
110. Цубенко В. Л. Документи з історії військових поселень в Україні. – Харків: «Видавництво САГА», 2008. 376 с.
111. Шаталіна Є. П. Селянські виселки під час колективізації в Україні (1928–1932 рр.). Київ, 1997. 67 с.
112. Шевченко В. М. Реформи 1860 – 1890-х рр.: сучасне трактування // Укр. іст. журн. 2013. № 5. С. 117–123.
113. Шевченко В. М. Характеристика категорій земельних власників України другої половини XIX ст. – початку XX ст. // Укр. іст. журн. 2010. № 2. С. 75–85.
114. Якименко М. А. Земельна оренда на Україні в період капіталізму // Укр. іст. журн. 1991. № 2. С. 54–63.
115. Якименко М. А. Селянська колонізація Півдня України у другій половині XIX ст. // Укр. іст. журн. 1987. № 2. С. 37–44.
116. Якименко М. А. Становлення селянського (фермерського) господарства після скасування кріпосного права (1861–1918 рр.) // Укр. іст. журн. 1996. № 1. С. 3–14.

15. Інформаційні ресурси

1. Матеріали, розміщені на веб-сторінках:

- www.education.gov.ua – веб-сторінка Міністерства освіти і науки України;
- www.nduv.gov.ua – веб-сторінка бібліотеки ім.Вернадського.
- Український селянин. Режим доступу: <http://ukr-selianyn-ejournal.cdu.edu.ua/about/submissions#authorGuidelines>

1. Пошукові системи в Інтернеті:

- www.google.ru;
- www.meta.ua;
- ww.vaportal.com/ukr
- www.yandex.ru
- www.lupa.ru
- www.avanport.ru
- www.aport.ru
- www.runto.ru

2. Електронні бібліотеки:

- www.biglib.com.ua
- www.ukrlib.by.ru.